Gheorghe Şincai şi Târgu-Mureşul

Prof. PETRE CURTICĂPEAN
Grupul Şcolar „Gheorghe Şincai," Târgu-Mureş

Cu toate că marele istoric s-a născut şi a trăit în apropierea ORAŞULUI, prezenţa sa aici este atestată documentar doar în două momente ale vieţii. Cel dintâi marca un capitol aparte al formării sale.

În 1766 copilul Gheorghe, în vârstă de 12 ani, după ce luase contact cu şcoala de la Săbed (în limba maghiară) şi cu cea de la Şamşud (în limba română), este înscris la Colegiul Reformat (după alte surse Colegiul Calvin) din Târgu-Mureş unde, „*între anii 1767-1768 a depus două examene în timpul recoltei, adică în vara anilor respectivi. Neavând din aceste perioade matricolele colegiului, după alte analogii putem presupune cu probabilitate că tânărul a frecventat clasele de sintaxă şi de poetică, unde elevii au recapitulat toată gramatica latină elementară plus stilistica şi poetica. În afară de acestea, ei au învăţat şi istoria biblică, istoria universală şi cea a patriei*."[1]

Concluziile acestea au la bază înseşi însemnările de mai târziu ale istoricului.

În 1803, urmărit ca „iacobin" de nobilimea maghiară şi cercurile bisericeşti, în repaus la „tusculum" în Oradea, făcând un bilanţ al vieţii sale, compune o celebră ***Elegie*** în care spune: „*Nutrit Agropolis gemina me partea messe…*" – în traducerea lui T. Naum – „*După aceea doi ani m-a hrănit Oşorheiul…*" Alături de acest vers găsim şi notele autorului care consemnează „*in hac urbe apud reformatos prima elementa linguarum latinae et hungaricae non sine notabili progressu solidus excolere coepi, operam ad meam culturam plurimum tunc conferente vira doctissimo professore Alexandro Kovasznai, qui quantus humanista fuit, serae etiam posteritati non dabunt oblivioni eius Carmina…*" („*În acest oraş, la reformaţi, am început a studia mai temeinic nu fără un remarcabil progres primele elemente ale limbii latine şi ungureşti. La cultivarea mea a contribuit cu cea mai mare străduinţă bărbatul de înaltă erudiţie, profesorul Kovásnai Sándor, a cărui umanitate nu va fi uitată de posteritatea târzie din cauza volumului său intitulat Carmina…*")[2]

---

[1] Ladislau Kocziány, ***Kovásnai Sándor***, în ***Profiluri mureşene***, vol. 1, 1971, p. 37.

[2] ***Ibidem***.

BDD-A19298 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:18 UTC)

Colegiul Reformat, după alţii Calvinesc, cum spuneam, era vechi de la 1557, înfiinţat de regenta Isabella prin transformarea mănăstirii şi, susţinut cu fonduri substanţiale, a cunoscut o perioadă de glorie pe la începutul secolului al XVIII-lea. „*În 1718 se contopeşte vechea şcoală a oraşului (particula) cu liceul, primind numele de Colegiu care avea deci şcoală primară, liceu şi internat. În notele Elegiei se cuprind şi informaţii despre studiile în acest oraş. El aminteşte cele două instituţii de învăţământ din localitate: gimnaziul romano-catolic şi colegiul reformat*."[3]

De la cele patru clase ale particulei – rudimenta etymologica, sintactica-poetica şi retorica-logica, teologica – s-a trecut în cadrul colegiului la opt clase în care tânărul Şincai şi-a perfecţionat cunoştinţele de limbă maghiară şi latină frecventând clasele de sintaxă şi poetică, unde elevii au recapitulat toată gramatica latină elementară, plus statistica şi poetica. Aşa cum menţiona şi Kocziány, în afară de acestea el a mai învăţat şi istoria biblică, istoria universală şi cea a patriei.

Profesorul acestor discipline era Kovásnai Toth Sándor, cu solide studii la Târgu-Mureş şi Leyden, în Olanda, om de mare erudiţie, cunoscător al limbilor ebraică, latină, greacă şi franceză, istoric, matematician, orator şi poet.

Puţine date ne-au rămas despre acesta, aşa cum consemnează Ladislau Kocziány în articolul său. Kovásnai a murit în 1792 disperat şi singuratic (…). În curând, memoria lui a fost dată uitării în afară de amintirile lui Gheorghe Şincai, discipolul recunoscător.[4] Deci articolul său despre profesorul Kovásnai se transformă într-un panegiric adus lui Gheorghe Şincai. Autorul apreciind atitudinea obiectivă a profesorului maghiar, deduce: „*poate că tânărul Şincai a dat o atenţie deosebită pasajelor care se ocupau cu faptele dacilor împotriva romanilor sau formarea poporului român*." Kovásnai afirma în cursul său: „*Nam ego memorabo tantum bellum ilud, quad contra Dacos, incoles huius patriae gessit (Domitianus). Nam per tempus maximus bellum fuit Romanorum cum Dacis, qui las terras, ubi nunc Transilvania et Valachia sita est, habitabant…*" („*Trebuie să fac menţiune despre luptele – lui Domiţian – împotriva dacilor, locuitorii acestei ţări. În acest timp Romanii aveau războaie foarte grele cu Dacii, locuitorii regiunilor unde în prezent se află Transilvania şi Valahia*").[5] Iată cum primele informaţii despre daci şi despre originea poporului Şincai le-a aflat de la profesorul său atât de preţuit.

În articolul lui Kocziany se fac şi nişte pertinente aprecieri ale contactului lui Şincai cu Târgu-Mureşul, neconsemnate, dar intuite: „*Nu ştim cu precizie dacă*

---

[3] Mircea Tomuş, ***Gheorghe Şincai. Viaţa şi opera***, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965, p. 19.

[4] Ladislau Kocziány, ***op. cit.***, p. 40.

[5] ***Ibidem***, p. 38-39.

BDD-A19298 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:18 UTC)

ulterior ei s-au întâlnit sau nu. Lauda lui Gheorghe Şincai pe seama volumului de poezii al lui Kovásnai (care în această vreme nu se răspândea prin vânzare în librării, ci au fost distribuite sau dăruite prietenilor de către autorul lor, în semn de recunoştinţă), precum şi amintirile lui călduroase cu un deceniu mai târziu după moartea profesorului ne permit ipoteza că profesorul şi elevul şi-au reînnoit legăturile lor. Îndeosebi în anii când Gheorghe Şincai în calitate de inspector general al şcolilor româneşti vizita deseori Târgu-Mureşul unde, în Biblioteca Teleki, a început să adune materialul privind istoria românilor. Cu aceste ocazii el a putut să se întâlnească cu vechiul său profesor care, de altfel, era custodele bibliotecii şi i-a fost dăruit un volum de Carmina..."[6]

Profesorul Traian Popa, monograful oraşului Târgu-Mureş, fost primar al municipiului în perioada interbelică, notează la rândul său: „*Când îşi vizita părinţii şi fraţii la Şamşud de abătea pe la Târgu-Mureş studiind în arhivele şi bibliotecile de aici, în special în faimoasa bibliotecă Teleki şi luând contact cu oamenii mai de seamă ai oraşului*."

Dar cât de sinuos va fi drumul său şi câte piedici i se vor pune în cale nu numai de către vremelnica stăpânire maghiară sau austro-ungară ci, mai ales de către ai lui, în special de către episcopul Ion Bob! Omul care scrisese zeci de mii de pagini de documente din bibliotecile din Roma, Viena, Târgu-Mureş şi din alte oraşe, cel ce ne-a lăsat ***Hronicul ...***, cel ce a înfiinţat peste trei sute de şcoli româneşti săteşti şi a scris pentru acestea mai multe manuale, bărbatul harnic şi demn, intransigent cu sine şi cu ceilalţi, a trebuit să plătească pentru orgoliul său, fiind târât în trei procese, unul mai murdar ca altul.

Datorită vieţii sale atât de agitate, mereu pe drumuri pentru a-şi sluji neamul, reîntâlnirea cu Târgu-Mureşul are loc mult peste ani, în vremea proceselor despre care vorbeam.

Se ştie că, după procesul de la Blaj (1794) în urma căruia a pierdut casa şi grădina „*înflorită şi înfloritoare*" de care avusese atâta grijă, Şincai acţionează în judecată pe acuzatorii săi: subprefectul care îl lovise peste faţă de trei ori, episcopul Ion Bob şi cumnatul său Ion Pop.

În plângerea împotriva duşmanilor săi descrie toată situaţia critică în care a ajuns şi amarul sufletului său îndurerat. „*Fiindcă nici un nevinovat nu trebuie să sufere, este echitabil şi just ca pentru activitatea mea îndelungată, osânda şi pagubele suferite, pe care am fost nevoit să le îndur, să mi se dea satisfacţie de către aceia care mi le-au pricinuit direct. Pentru ca să pot obţine acest lucru, este nevoie de sentinţă judecătorească, eu însă într-o închisoare atât de lungă, cu toate că mai înainte eram sărac, (acum) atât de tare am sărăcit şi sunt atât de zdrobit încât nu pot să mă judec cu adversarii mei, doar la procese trebuie cheltuieli, şi pe acestea nu le am, fiindcă abia-mi pot plăti datoriile făcute la închisoare.*

[6] ***Ibidem***, p. 36.

BDD-A19298 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:18 UTC)

Adversarii mei însă, a căror tabără o conduce dl. Al. Gyuito Sepsi A. Marton care s-a unit cu Iosif Benyei, prefect episcopesc, şi prin acesta cu episcopul de Făgăraş, Ion Bob, aceştia, după cum s-a constatat public, vina acuzaţiunii mele, sunt atât de puternici, încât nu îndrăznesc să nu-mi deschid nici gura împotriva lor.

De aceea rog on. guvern regesc să binevoiască a lua în graţioasă considerare 1. serviciile mele publice săvârşite cu credinţă; 2. sărăcia mea şi din aceste consideraţii a ordona să mi se dea sistenţă fiscală în contra D-lui. Al. Gyuito, Iosif Benyei şi ilustritatea sa Ion Bob, episcop.

Nu trebuie să se opună cererii mele faptul că s-ar părea că Dl. Al. Gyutio a lucrat împotriva mea din oficiu, căci nu se ţinea de oficiul său a la nu ştiu ce acuzaţie frivolă să se îngrijească ca îndată să fiu deţinut, ci trebuia să mă citeze şi să mă deţină în mod ilegal; cu mult mai puţin se ţinea de oficiul său să mă pălmuiască şi să-mi scoată din gură dinţii (acelaşi Gyutio strigând «câne de Horea, de aici nu mergi până nu spui totul» şi «câne puturos de Valah şi Hore, doar eu bat oameni mai de seamă decât tine, dacă greşeşte ceva împotriva mea ca subprefect, cu atât mai vârtos pe un Valah puturos cum eşti tu»)."

În urma acestei cereri, procesul lui Şincai este transferat de la Aiud la Curtea de Apel din Târgu-Mureş, de unde se trimit în anul 1796 grefierii Iosif Almaşi şi Ioan Lanţoş la Blaj să facă ancheta şi să stabilească adevărul.

Din lipsă de date nu putem şti rezultatul dezbaterii şi dacă Şincai a obţinut vreo despăgubire de la duşmanii săi pentru pagubele îndurate.

Subprefectul Al. Gyutio acuză pe Şincai înaintea forului judecătoresc că pe timpul răscoalei lui Horea s-a amestecat în foarte multe ilegalităţi. Din acestea se vede lămurit că Şincai a trebuit să fie amestecat într-o formă oarecare în răscoala din 1784. Această presupunere este sprijinită şi de expresia „*câine de Horea*" cum îl numeşte subprefectul şi cârciumarul Pfenningsdorf din Târgu-Mureş. Aceste mărturisiri ne îndreptăţesc a crede că Şincai n-a fost străin de răscoala celor trei eroi naţionali.

Al doilea proces este intentat arendaşului moşiilor sale din Şincai, Ion Szatmari, care nu i-a plătit arenda pentru perioada în care a gestionat averea sa. Şi de aici iese extrem de dezamăgit, întrucât din cei 300 de florini pretinşi, reuşeşte să obţină doar 8 florini şi 84 de creiţari, lăsându-l într-o grea criză financiară.

Din criza financiară îl mântuie moştenirea rămasă de la fratele său Ion, căpitan în regimentul 2 de grăniceri, mort la Lorch în anul 1795, această moştenire ducând însă la dezbinarea completă cu fraţii săi din Şincai.

În sfârşit, de Târgu-Mureş este legat şi ultimul episod jurisdicţional: procesul cu cârciumarul Pfenningsdorf.

La 2 decembrie 1795, împreună cu cumnaţii săi Teodor Graur şi Ioan Caliani, plecaseră cu treburi la oraş. Seara, cumnaţii săi rămân în grajd, lângă

BDD-A19298 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:18 UTC)

cai, iar Şincai primeşte o cameră să se culce. Peste noapte, din cei 85 de galbeni pe care îi avea, dispar 16 din buzunarul vestei.

Îl acuză pe armeanul Avram Lukats şi pe soţia cârciumarului care au jucat cărţi şi au pierdut o sumă mare de bani.

Armeanul şi cârciumăreasa, simţindu-se jigniţi pentru această bănuială, închid uşa porţii şi trimit după pretor să vină la faţa locului. Acesta, sosind, înjură din greu pe Şincai, acuzându-l că voieşte să readucă iarăşi în Ardeal „*lumea lui Horea*."

Procesul a durat aproape patru ani, dar „*din lipsă de dovezi*" îl pierde, după care urmează lungul calvar al pribegiei ce se va sfârşi doar la Sinea în noiembrie 1816, odată cu moartea cărturarului.

Iată, aşadar, pe scurt, relaţiile cărturarului Gheorghe Şincai cu oraşul Târgu-Mureş, destul de sporadice şi nu întotdeauna plăcute.

Oraşul îşi revendică înaintaşii dându-le rând pe rând, locul meritat în galeria nemuritorilor.

După mulţi ani, un grup şcolar – pe care-l reprezint – poartă numele istoricului, părinte de neam şi ţară, iar în faţa şcolii tronează falnic bustul marelui cărturar dăltuit pentru eternitate de un alt fiu iubit al meleagurilor mureşene, maestrul Ion Vlasiu.

BIBLIOGRAFIE

❖ Duicu, Serafim, ***Pe urmele lui Gheorghe Şincai***, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1983.

❖ Ladislau Kocziány, ***Kovásnai Sándor***, în ***Profiluri mureşene***, vol. 1, Târgu-Mureş, Întreprinderea Poligrafică Târgu-Mureş, 1971.

❖ Papiu Ilarian, Alexandru, ***Viaţa, operele şi ideele lui Georgiu Şincai din Şinca. Discursulu de recepţiune de A. Papiu Ilarianu şi respunsulu de Georgiu Bariţiu în şedinţa publică a Societăţii Academice Române din 14 septembrie 1869***, Bucureşti, Tipografia Naţională, 1869.

❖ Popa, Traian, ***Monografia oraşului Târgu-Mureş***, Târgu-Mureş, Tipografia Corvin, 1932.

❖ Tomuş, Mircea, ***Gheorghe Şincai. Viaţa şi opera***, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965.

BDD-A19298 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:18 UTC)

Gheorghe Şincai at Târgu-Mureş

Abstract

Gheorghe Şincai' presence at Târgu-Mureş is confirmed by documents in only two moments of his life. The first moment is connected to his educational preparation at Colegiul Reformat. He will gain one of his teachers affection – Kovásnai Toth Sándor – a very educated man, who will influence Şincai' s life and career.

The second cathegory of documents are refering to Şincai' s trials that took place at Târgu-Mureş. There were three trials: the first was between Şincai and his old enemies – The bishop Ion Bob, Ion Pop, the bishop' s brother-in-law and Alexandru Gyutio; the second was against Ion Szatmari, the land agent of Şincai' s estate, and the last one was against the inn-keeper Pfenningsdorf.

Unfortunatelly, Şincai will loose all those trials because of the authorities that considered the proofs as being insufficient. In this way, Şincai will loose his money, his estates and, more than that, his familly affection.

BDD-A19298 © 2004 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:55:18 UTC)